

1.9.2022

Diaarinro

Luonnos hallituksen esitykseksi laiksi rakentamislain mukaisten pätevyysien toteamisesta

Luonnos hallituksen esitykseksi laiksi rakentamislain mukaisten pätevyysien toteamisesta oli lausunnolla 1.7.2022–31.8.2022. Lausuntoja pyydettiin 56 yhteisöltä, joista 24 vastasi pyyntöön. Seitsemän vastanneista ilmoitti, että ei anna lausuntoa. Lisäksi saatiin lausunto yhdeksältä muulta taholta. Lausuntoja saatiin siten yhteensä 33.

Lausunnonantajat suhtautuivat lähtökohtaisesti myönteisesti pätevyysien toteamisessa tehtävään muutokseen. Positiivisena nähtiin muun muassa henkilöiden ja yritysten osaamisen kehittämistä ja tilaajan mahdollisuuksia hankkia hankkeen vaatimusten mukaista asiantuntemusta hankkeelle. Lausunnonantajat pitivät lähtökohtaisesti kannatettavana lakiluonnoksen tavoitetta eli erillistä pätevyydentoteamista, jolla pyritään keventämään kuntien rakennusvalvontojen työtaakkaa ja yhtenäistämään rakennusluvan yhteydessä tehtävää pätevyyden arviointia. Myös vaikutukset suunnittelijoiden ja työnjohdon oikeusturvan kannalta olisivat lausunnonantajien mukaan selkeyttäviä, kun toimielimen päätöksestä olisi mahdollista tehdä oikaisuvaatimus ja myös valittaa edelleen hallintotuomioistuimeen. Osa lausunnonantajista oli sitä mieltä, että vaikka uudistus itsessään oli kannatettava, täytyisi muutokselle varata riittävästi siirtymäaika muutoksen onnistuneeksi toteuttamiseksi. Osa lausunnonantajista piti muutosta turhana verrattuna nykytilaan.

Monet lausunnonantajat pitivät erityisen ongelmallisena sitä, ettei lakiin ollut varattu riittävän pitkää siirtymäaika muutoksen toteuttamiseksi. Ilman siirtymäaika pätevyyden toteamisjärjestelmä voisi ruuhkautua ja ongelmaksi voisi muodostua se, että ennen lain voimaan tuloa todetut vapaaehtoiset pätevydet lakkaisivat uuden lain voimaantultua ja pätevyysien käsittely toimielimissä voisi ruuhkautua. Siirtymäajan olisi oltava riittävän pitkä muutoksen onnistuneeksi toteuttamiseksi. Ristiriitaista palautetta saatiin ulkomaisten tutkintojen vastaavuuksien rinnastamisesta ympäristöministeriössä. Osa lausunnonantajista, opetushallitus mukaan lukien, piti hyvänä, että vastaavuuksien rinnastaminen tehtäisiin jatkossa ympäristöministeriössä. Osa lausunnonantajista taas katsoi, että toimivalta olisi pitänyt pitää opetushallituksella.

Henkilötietojen suoja

Oikeusministeriö kiinnitti lausunnossaan huomiota siihen, että myös ympäristöministeriö käsittelee henkilötietoja valtuuttaessaan toimielimiä ja myöntäessään todistuksia. Oikeusministeriön lausunnossa todettiin, että kansallisen liikkumavaran käyttöä tulisi selostaa täsmällisemmin ja kiinnittää huomiota säännöshdotuksen selkeyteen ja niitä koskevien perusteluiden kattavuuteen. Esitysluonnosta tulisi täydentää jatkovalmistelussa siten, että myös lakiehdotuksen 4 §:ssä todettaisiin pykälään sisältyvän tietosuoja-asetusta täsmentävää säätelyä ja siitä tulisi käydä selkeästi ilmi kansallisen liikkumavaran käyttö. Kansallisen liikkumavaran käyttöä tulisi kuvata säännöskohtaisesti sekä säännöskohtaisissa että säätämisyjärjestysperusteluissa. Jatkovalmistelussa esitysluonnokseen tulisi oikeusministeriön mukaan sisällyttää myös arviointi siitä, että ehdotettava säätely on tietosuoja-asetuksen 6 artiklan 3 kohdan edellyttämällä tavalla yleisen edun mukaista ja oikeasuhteista sillä tavoiteltuun oikeutettuun päämäärään nähden. Vastaavasti esitysluonnoksesta tulisi käydä ilmi, miksi ehdotettava säätely katsotaan edellä mainittu perustuslakivaliokunnan lausuntokäytäntö huomioiden välttämättömäksi. Useat lausunnonantajat, oikeusministeriö mukaan lukien, katsoivat, että ehdotetun 10 §:n 6 momentissa mainittu ympäristöministeriön mahdollisuus antaa tarkempia ohjeita todistuksen muodosta ja sisällöstä on turha, sillä viranomaisen voi laissa säädetyin tehtävänsä alalla antaa ohjeita ilman erityistä valtuutusta ja ettei valtuudesta anna ohjeita tule säätää. Oikeusministeriö kiinnitti lausunnossaan huomiota siihen, että esitysluonnokseen ei sisällytetty tarkempaa arviointia vaikutuksista henkilötietojen suojaan. Jatkovalmistelussa esitysluonnoksen vaikutusten arviointia olisi syytä täydentää ennen muuta rekisteröidyn oikeuksien ja vapauksien kannalta ja tehdä selkoa käsittelystä aiheutuvista hyödyistä ja riskeistä. Huomiota tulisi kiinnittää siihen, että henkilötietoja käsiteltäisiin jatkossa muun kuin viranomaisen toimesta ja että henkilötietoja käsiteltäisiin jatkossa useassa yksityisen

toimielimen pitämässä rekisterissä. Huomiota tulisi kiinnittää myös siihen, että rekistereiden tiedot saatettaisiin yleisesti saataville ilmeisesti tietoverkkoon. Henkilötietojen käsittely useassa tietojärjestelmässä ja tietojen julkaiseminen internetissä voi aiheuttaa rekisteröidylle suuremmat riskit ja uhat.

Jatkovalmistelussa lakiehdotuksen 4 §:ään ja sekä säännöskohtaisiin että säätämisyjärjestelyperusteisiin on lisätty toteamus pykälään sisältyvästä tietosuoja-asetusta täsmentävästä säätelystä ja kansallisen liikkumavaran käytöstä sekä viittaus tietosuoja-asetuksen 6 artiklan 3 kohtaan. Lakiehdotuksen 10 §:n 6 momentti on jatkovalmistelussa poistettu turhana. Rekistereiden tietoja ei ole tarkoituksena saattaa yleisesti saataville tietoverkossa ja täten siihen liittyvät riskit eivät tule toteutumaan. Mahdollinen tietojen laajempi julkaiseminen vaatii henkilön suostumuksen. Ympäristöministeriön valtuuttamispäätöksessä on varmistettava yleislainsäädännön mukaisesti se, että henkilötietojen suoja on säännösten mukaista ja että rekisterinpito täyttää julkiselta rekisteriltä vaadittavat edellytykset.

Valtuutettu toimielin

Moni lausunnonantaja esitti huolensa toimielimen riippumattomuudesta ja Suomen kokoisessa maassa riippumattomien toimielinten määrän riittävydestä. Kouvolan kaupunki piti virkavastuun asettamista hyvänä asiana. Rakli ry katsoi, että esityksestä jäi epäselväksi keihin virkavastuu kohdistuisi. Useat lausunnonantajat kiinnittivät huomiota lakiehdotuksen 8 §:n perusteluissa olleelle viittaukselle hyvään rakentamistapaan yhtenä perusteena pätevyysien toteamisessa. Jatkovalmistelussa hyvä rakennustapa on poistettu 8 §:n perusteista. Useille lausunnonantajille jäi epäselväksi se, kenen vastuulla annettujen pätevyysien oikeellisuuden varmistaminen olisi, jos toimijan valtuutus peruutetaan väärinkäyttöksiin perustuen. Epäselväksi jäi myös se, kuka toimielinten toimintaa valvoo. Lausunnonantajien keskuudessa pidettiin tärkeänä, että todistuksia myöntäviä toimielimiä olisi useampia. Olisi tärkeää, ettei pätevyystodistusten osalta syntyisi monopoliasemaa, jossa vaarana olisi myös todistuksista perittävän hinnan kohoaminen. Samalla olisi myös huolehdittava siitä, että pätevyysien toteaminen tapahtuu yhteneväisin kriteerein. Lausunnonantajat painottivat myös sitä, että pätevyysien arvioinnin on oltava yhdenvertaista, jos toimielimiä on useita.

FISE Oy kiinnitti lausunnossaan huomiota siihen, että vastuukysymysten osalta on olennaista havaita oikea taho, joka pätevyyshakemuksia käsiteltäessä ja päätöksiä tehtäessä käyttää julkista valtaa. Useat lausunnonantajat katsoivat, että lakiesityksessä tulisi tarkentaa, tarkoitetaanko asiantuntijoilla ainoastaan valtuutetun toimielimen henkilökuntaa vai koskeeko virkavastuu myös rakennusalan asiantuntijoista koostuvia pätevyyslautakuntien jäseniä. Lisäksi lausunnonantaja esitti kysymyksen siitä, miten tarkasti henkilökunnan alakohtaista koulutus- ja kokemusvaatimusta on syytä rajata, koska pätevyysien myöntämiseen liittyvä asiantuntemus on pätevyyslautakuntien sihtereillä ja pätevyyslautakuntien jäsenillä. Lakiehdotuksesta ei myöskään käy ilmi onko valtuutus toistaiseksi voimassa oleva vai määräaikainen. Useat lausunnonantajat toivoivat lakiesitykseen tarkempia laatuvaatimuksia valtuutetuille toimielimille sekä pätevyysien toteamiseen osallistuville henkilöille. Henkilö- ja yritysarviointi SETI Oy totesi lausunnossaan, että ehdotetun lain 3 § 3 momentin alakohta 3) rajaa päätöksenteon pätevyystodistuksen myöntämisestä yksistään asiantuntijalautakunnan tehtäväksi. Tällaisella ehdotetulla lakitekstillä rajataan pois mahdolliset pätevyysarviointilaitokset, joilla on oma FINASin akkreditoima laatujärjestelmä/-ohje pätevyysien myöntämiseen johtavista menettelyistä ja toimintatavoista omalla henkilöstöllä. Jatkovalmistelussa toivottiin pohdittavan, onko tämä tarkoituksenmukaista. Mikäli alakohdalla 3) on tarkoitettu toimintaa valvovaa lautakuntaa, olisi lakiehdotuksen teksti muotoiltava paremmin kuvaamaan tällaista tilannetta. Lausunnonantaja katsoi, että lakiehdotuksen 4 §:ssä mainittavat hakemuksessa vaadittavat tiedot olisi tarkoituksenmukaisempaa mainita jo 3 §:ssä ja 4 §:ssä vain viitata aiempaan pykälään. Hakijoiden tasapuolisen kohtelun kannalta useassa lakipykälässä nähtiin ongelmia lain sanamuodossa. Kouvolan kaupunki katsoi, että todistuksen myöntämisen riipeyden ollessa tärkeää hakijalle, tulisi mahdollisesti asetuksen tasolla asettaa määräaika, jossa todistuksen käsittely tulisi suorittaa. Tällainen määräaika voisi olla esimerkiksi 14 vuorokautta, josta voitaisiin poiketa hakijalle ilmoittaen, jos asiassa vaadittaisiin lisäselvitystä arvioinnin monimutkaisuuden perusteella.

Jatkovalmistelussa on kiinnitetty huomiota siihen, että päätöksentekijöiden ja toimielimen vastuu julkisen vallan käytön osalta määräytyy yleislainsäädännön pohjalta eikä tarvetta muutoksille ole näiden osalta nähty.

Ympäristöministeriö valvoo toimintaa myös käsittelyaikojen toteutumisen osalta. Toiminnan ja pätevyysien yhdenvertaisuutta ja yhtenäisiä toimintatapoja valvoo lakiehdotuksen mukaisesti ympäristöministeriö, jolla on tarvittaessa mahdollisuus antaa ohjeistusta.

Todistuksen myöntäminen, todistukset ja todistuksen saaja

Suomen Kiinteistöliitto kannatti esitettyä seitsemän vuoden enimmäisaikaa todistusten voimassaololle, kun taas useat muut lausunnonantajat pitivät todistusten voimassaololle asetettua määräaikaa turhana. Pätevyyden toteamisen työmäärä ja resurssivaatimukset ovat yhtä suuret riippumatta siitä, miten pitkäksi aikaa todistus myönnetään. Suomen Arkkitehtiliiton mukaan, jos tavoitteena on helpottaa kertarakennuttajien tai yksittäisten, sivutoimisten suunnittelijoiden ja työnjohtajien taloudellista taakkaa, toimivampi vaihtoehto on tarjota hankekohtaista pätevyysarviointia ja rekisteröitymistä. Tällöin todettu pätevyys ja rekisteröityminen ovat voimassa koko hankkeen keston, eivätkä ole vaarassa umpeutua esimerkiksi hankkeen toteutuksen viivästyksen takia. Käytännössä tämä koskisi tavanomaisen vaativuusluokan suunnittelu- ja työnjohtotehtäviä. Lausuntokierroksen jälkeen todetaan, että alan yleisimmin käytetty määräaika pätevyystodistuksen voimassaololle on seitsemän vuotta. Yksittäisiä suunnittelu- ja työnjohtotehtäviä tehdään käytännössä vain tavanomaisen vaativuuden hankkeissa, joissa vaatimuksena ei ole kokemusta. Tällöin harkinta on jossain määrin vähäisempää, joka voidaan ottaa huomioon harkittaessa maksuja omakustannusperiaatteen mukaisesti.

Suomen Kiinteistöliitto piti neliportaista jaottelua vaativuusluokan mukaan hyvänä. Kannatettavaa oli myös se, että samalla henkilöllä voisi olla useampia pätevyksiä eri suunnittelu- tai työnjohton aloilta. Useat lausunnonantajat katsoivat, että pätevyysmääräaikainen poistaminen pitäisi olla mahdollista myös niissä tilanteissa, joissa henkilö toistuvasti laiminlyö velvoitetta suunnittelijana tai työnjohtajana esimerkiksi piittaamattomuudesta ja välinpitämättömyydestä johtuen. Esitykseen tulisi myös lisätä mahdollisuus peruuttaa pätevyys, jos henkilö todettaisiin julkisen vallan toimesta epäpäteväksi tai muutoin toimisi todennetusti epäammattimaisesti, esimerkiksi tuomion saaneet kuntotarkastajat, joilta on tuomioiden jälkeen nykyisin poistettu pätevyys. Jatkovalmistelussa katsottiin, että peruuttamisperusteiden tulee olla suppeita johtuen ammattiharjoittamisen perustuslaillisesta suojasta.

Kuntaliitto totesi, että ehdotettu muutos tulee jossakin määrin helpottamaan rakennusvalvontojen työtä. Lakiuudistuksen myötä suunnittelijoiden ja työnjohtajien pätevyksiä ei enää tarvitse arvioida erikseen muutoin kuin erittäin vaativissa ja poikkeuksellisen vaativissa kohteissa. Pätevyystodistus nopeuttaa lupakäsittelyä, kun ennakoarviointia henkilön kelpoisuudesta haettavaan tehtävään ei enää tarvita. Menettely helpottaa myös suunnittelijoiden ja työnjohtajien työtä. Henkilö- ja yritysarviointi SETI ry katsoi, että 10 § 3 momentissa vaadittava pätevyysnäkijän kotipaikka olisi tarkoituksenmukaisempaa sisällyttää ylläpidettävään rekisteriin todistuksen sijaan, koska kotipaikka voi vaihtua todistuksen voimassaoloaikana. Pätevyysarvioinnista olisi hyvä laatia erillinen asetus, jolloin eri toimielimien arviointityö olisi mahdollisimman tasalaatuista ja toimielimen hyväksymisessä FINASin akkreditointi mahdollistaisi riittävän tasapuoliset lähtökohdat riippumattomalle ja luotettavalle pätevyysarvioinnille.

Työ- ja elinkeinoministeriö totesi lausunnossaan, että jatkuvan oppimisen kokonaisuuden parlamentaarisen valmistelun yhteydessä työ- ja elinkeinoministeriö ja opetus- ja kulttuuriministeriö ovat rakentamassa uusia menettelyjä ja digitaalisia välineitä, joiden avulla yksilöiden aiemmin hankittua ja uutta osaamista voidaan tehdä näkyväksi ja nykyistä paremmin hyödyntää niin työmarkkinoiden kohtaanto-ongelmia ratkottaessa kuin esimerkiksi yksilöiden osaamisen kehittämisen vaihtoehtoja suunniteltaessa. Olemassa olevan osaamisen tunnistaminen ja tunnustaminen sekä hankitun osaamisen dokumentointi olisi näin ollen erittäin keskeistä. Tämän vuoksi työ- ja elinkeinoministeriö katsoi, että säädösvalmistelun yhteydessä on erityisen tärkeää kiinnittää huomiota myös siihen, että rakentamiseen liittyvien pätevyysdokumentointi ja yksilöille pätevyysdokumenttien saaminen dokumentteja erilaisissa opiskeluun tai työnhakuun liittyvissä sähköisissä palveluissa kuten esimerkiksi Työmarkkinatori.fi- tai Opintopolku.fi-palveluissa sekä uusissa kehitettävissä palveluissa. Tämän periaatteen tulisi kattaa myös YM:n velvoitetta antaa todistuksia ammattipätevyyden tunnustamisesta annetun lain (1384/2015) mukaisten ulkomaisten tutkintojen vastaavuudesta. Lakiehdotuksessa ei ole rajattu

henkilön suostumukseen perustuvien lisäpalveluiden kehittämistä. Painotetaan kuitenkin sitä, että lisäpalveluiden on kuitenkin erotuttava tämän lain mukaan määräytyvästä pätevyydestä.

Ympäristöministeriötä koskevat huomiot

L Arkkitehdit Oy kiinnitti lausunnossaan huomiota siihen, onko ympäristöministeriöllä resursseja hoitaa ehdotuksen mukaista tehtävää ja valvoa ja ylläpitää rekisteriä pätevistä pätevyyksien antajista. Lausunnonantajien keskuudessa oli kannatusta ministeriölle ehdotuksen mukaista roolia toimielimiä valvovana viranomaisena. Valvonnan tulisi olla objektiivista ja riippumatonta, ja tämän toteutuminen taattaisiin viranomaisvalvonnalla. Samalla viranomaisella tulisi olla riittävät resurssit ja puuttumiskeinot epäkohtien ilmetessä. Useat lausunnonantajat katsoivat, että ympäristöministeriön tulisi varmistaa, että ympäristöministeriön myöntäessä todistuksen henkilön pätevyydestä, tulisi arvioinnissa käyttää yhtä tasokasta asiantuntemusta kuin mitä vastaavalta toimielimeltä edellytetään. Suomen Arkkitehtiliitto katsoi, että lakiin tulisi kirjata mitä koulutukseltaan ja kokemukseltaan pätevällä henkilöstöllä tässä yhteydessä tarkoitetaan. Pätevyyspäätösten muutoksenhakua koskien tulisi lakiin kirjata myös muutoksenhakumenettelystä ympäristöministeriön tekemiin päätöksiin. Rakennusinsinöörit ja -arkkitehdit RIA ry toivoi, että säädösesityksen kohtaan, jossa käsitellään ympäristöministeriön mahdollisuutta myöntää todistus erityisestä syystä, lisättäisiin tarkennus siitä, mitä nämä erityiset syyt voisivat olla.

LVI-Tekniset Urakoitsijat LVI-TU ry piti erittäin poikkeuksellisena sitä, että ympäristöministeriö on lakiehdotuksen esitöissä viitannut yhden kaupallisen toimijan tarjoamiin palveluihin ja jonka nimi esiintyy asiakirjassa usein. Ympäristöministeriön toimivaltaan kuuluisi lakiesityksen mukaan myös päättäminen valtuutetusta toimielimestä. Luonnoksen esitöissä korostuu tähän liittyen ajatus ministeriön suorittamasta tarvehankinnasta. Lausunnonantaja piti tärkeänä, että valtuutetuksi toimielimeksi valittaisiin kaikki ne toimijat, jotka täyttävät lakiin toivottavasti vielä lisättävät toimielintä koskevat laatu- ja pätevyysvaatimukset ja korosti, että säännösten mukaan vapaata kilpailua pätevyystodistustenkaan myöntämiseksi ei ole perusteltua rajoittaa tai estää ainoastaan siksi, että yhden kaupallisen toimijan katsottaisiin riittävän. Jatkovalmistelun yhteydessä todetaan, että lakiehdotuksen lähtökohtana on se, että kaikille vaatimukset täyttävälle toimijoille myönnetään valtuutus toimielimenä toimimiseen.

Kohtuuhintaisten vuokra- ja asumisoikeustalojen omistajat - KOVA ry huomautti, että eri puolilla Suomea toteutetaan vaativuudeltaan ja pätevyysvaatimuksiltaan hyvin erilaisia rakennushankkeita, jolloin ongelmaksi voi muodostua vaativuustasojen sisällön määrittäminen. Esimerkiksi rakennushankkeen vähäinen vaativuus voidaan tulkita hyvin eri tavoin maaseutumaisessa rakennetussa ympäristössä kuin kaupungin keskusta-alueella.

Suomen Arkkitehtiliitto katsoi, että opetushallituksen ja/tai ympäristöministeriön tulisi toimia toimivaltaisena viranomaisena ja yhteyspisteenä rakennusalan osalta, vaikka varsinainen pätevyudentoteaminen annettaisiin tämän lain perusteella valtuutetulla toimielimelle.

Rekisteri ja rekisterinpito

Useat lausunnonantajat pitivät kannatettavana kansallisen sähköisen rekisterin luomista myönnettyistä pätevyystodistuksista. Heidän mukaan uudistuksella tavoiteltavat hyödyt voitaisiin saavuttaa täysmääräisesti vasta, kun rekisteri on otettu käyttöön.

Lausunnonantajat kiinnittivät huomiota 11 §:n mainintaan yleisesti nähtäville asettamisesta. Henkilön yksilönsuojan näkökulmasta esitys on mahdoton. Julkaistut, määräaikaiset rajoituspäätökset toimisivat aiheettomasti ammatinharjoittamisen esteenä myös voimassaoloaikansa jälkeen. Jos henkilöä koskee rakennusvalvontaviranomaisen lainvoimainen rajoituspäätös, tulisi tieto rajoituksesta olla korkeintaan muiden rakennusvalvontaviranomaisten nähtävissä. Kouvolan kaupunki katsoi, että julkinen rekisteri tarjoaisi erinomaisen kanavan hankkeeseen ryhtyville etsiä vastuuhenkilöitä rakennushankkeeseensa. Rekisterissä tulisi kuitenkin näkyä merkinnät mahdollisista vastuuhenkilön laiminlyönneistä, ainakin mikäli niitä on ollut toistuvasti. Tämä kannustaisi laadukkaaseen toimintaan sekä myös rajoittaisi vastuuhenkilöitä haalimasta

liiksi yhtäaikaista tehtäviä. Reklamaatiomerkinnot tulisi olla rajatun ajan näkyvissä, esimerkiksi kahden seuraavan hankkeen ajan. Oulun yliopisto kiinnitti huomiota siihen, ettei esityksessä otettu lainkaan kantaa sillanrakennukseen. Vaikka sillanrakennus kuuluu pääasiassa liikenne- ja viestintäministeriön hallinnon alan piiriin, niin sitä koskevat vastaavat pätevyysvaatimukset. Olisi hyvä selvittää, olisiko hallinnonalojen yhteinen pätevyysrekisteri valtiontaloudellisesti kannattavampi investointi kuin useampi erillinen.

Ulkomaisten tutkintojen vastaavuus

Useat lausunnonantajat katsoivat, että opetushallituksen tulisi jatkossakin vastata ulkomaisen tutkinnon tason rinnastamisesta suomalaisiin tutkintoihin. Lausunnonantajan näkemyksen mukaan opetushallituksella on parhaat mahdollisuudet tuon tehtävän hoitamiseen ja nähdäksemme näin tulisi olla jatkossakin. FISE Oy:n mukaan lakiesityksen perusteluista tulisi käydä selvästi ilmi, säilyykö opetus- ja kulttuuriministeriöllä ammattipätevyyden tunnustamisesta annetun lain (1384/2015) 27 §:ssä säädetyt tehtävät vai siirtyvätkö ne rakentamisen tutkintojen osalta ympäristöministeriölle yhdessä ulkomaalaisten tutkintojen vastaavuuden arvioinnin kanssa. Lausunnonantaja katsoi, että tutkinnon rinnastettavuuden arvioinnin siirto ympäristöministeriön valtuuttamalle toimijalle johtaisi rinnakkaisen järjestelmän rakentamiseen suhteessa opetushallituksen tekemään tutkintojen vastaavuuksien arviointiin ja todennäköisesti pidentäisi käsittelyaikoja. Opetushallitus toimii lisäksi ammattipätevyysdirektiivin kansallisena tukikeskuksena ja on siten velvollinen antamaan tietoa toimivaltaisille viranomaisille ja muiden maiden tukikeskuksille. Todennäköisesti vähänkään epäselvissä tapauksissa ympäristöministeriön valtuuttama toimija joutuisi pyytämään lausuntoa opetushallitukselta, joka johtaisi kaksinkertaisten resurssien käyttöön.

Osa lausunnonantajista kuitenkin kannattivat ehdotusta siitä, että tehtävät siirtyisivät lakiehdotuksen määrittelemissä tapauksissa opetushallitukselta ympäristöministeriölle. Osa lausunnonantajista kiinnitti huomiota siihen, että esityksessä näytti sekoittuvan kaksi asiaa tutkinnon tason rinnastamisessa suhteessa kotimaisiin tutkintoihin ja tutkintoon sisältyneiden opintosuoritusten vastaavuuden arviointi suhteessa kukin pätevyysvaatimuksiin.

Jatkovalmistelussa on todettu, että opetushallituksen toimivalta on toissijaista ulkomaisten tutkintojen osalta. Rakentamislainsäädännössä suunnittelijoille ja työnjohtajille asetettu velvollisuus osoittaa pätevyytensä todistuksella teki mainituista ammattialoista ammattipätevyyslaissa tarkoitettuja säänneltyjä ammatteja. Rakentamislain vaatimus siirsi toimivallan ulkomaisten tutkintojen osalta opetushallitukselta ympäristöministeriölle.

Useat lausunnonantajat katsoivat, että laissa tulisi huomioida myös EU:n ja Euroopan talousalueen ulkopuolelta tulevat kansalaiset ja näissä maissa suoritettujen tutkintojen vastaavuuden arviointi. Suomen Arkkitehtiliitto huomautti, että arkkitehdin ammatti on yksi ammattipätevyysdirektiivin (2005/36/EY) seitsemästä automaattista ammattipätevyyden tunnustamista nauttivasta ammatista EU:n sisämarkkina-alueella. Tämä tarkoittaa, että EU:n alueelta tulevat direktiivissä notifioidut arkkitehdin tutkinnot tulee olla oikeutettuja automaattiseen tunnustamiseen myös Suomessa. Näiden arkkitehtitutkintojen osalta ei tällöin voida noudattaa rakentamislakiin perustuvaa tutkinnon akateemiseen tasoon perustuvaa vaatimusluokkaa arviointia. Automaattinen ammattipätevyyden tunnustaminen koskee vain seitsemää ammattiryhmää. Suuri osa EU:n jäsenvaltioissa hankitusta ammattipätevyyden tunnustamisesta tapahtuu koulutuksesta annettavien asiakirjojen yleisen tunnustamisjärjestelmän, ns. "general system", puitteissa. Kun koulutuksen sisällöissä on olennaisia eroja, on mahdollista edellyttää pätevyyttä täydentäviä toimenpiteitä, kuten harjoitteluaikaa tai kelpoisuuskoetta. Tämä tulee huomioida osana ympäristöministeriön ja valtuutetun toimielimen tehtäviä.

Opetus- ja kulttuuriministeriö kannatti esitystä, jonka mukaan tehtävä ulkomaisten tutkintojen vastaavuudesta annettavista todistuksista rakentamisen osalta säädettäisiin ympäristöministeriön ja/tai ympäristöministeriön valtuuttaman toimielimen tehtäväksi. Opetus- ja kulttuuriministeriön näkemyksen mukaan esitysluonnoksen 6 §:ssä tulisi kuitenkin täsmentää, että ammattipätevyyden tunnustaminen tapahtuu ammattipätevyyslain (1384/2015) säännösten nojalla. Lisäksi opetus- ja kulttuuriministeriö huomautti, että ammattipätevyyslain soveltamisalaan kuuluvien tilanteiden lisäksi säädöksessä olisi huomioitava myös ammattipätevyyslain soveltamisalan ulkopuolelle jäävät tilanteet. Tällaisia ovat tyypillisesti tilanteet, joissa koulutus on muusta maasta kuin toisesta Euroopan unionin tai Euroopan talousalueen jäsenmaasta tai hakija on muun maan kuin

jäsenmaan kansalainen. Toimivalta myös ammattipätevyyslain ulkopuolelle jäävissä tilanteissa tulisi määritellä ympäristöministeriölle tai sen valtuuttamalle taholle ja lisäksi tulisi määritellä, millainen menettely on muissa kuin ammattipätevyyslain soveltamisalaan kuuluvissa tilanteissa. Lisäksi opetus- ja kulttuuriministeriö esitti lisättäväksi pykäläehdotukseen 6 pykälää koskevista säännöskohtaisista perusteluista virkkeen, jonka mukaan muiden tutkintojen kuin rakentamislain 73 §:ssä ja 77 §:ssä tarkoitettuun toimintaa liittyvissä päätöksen ulkomailla hankitun tutkinnon vastaavuudesta tekee ympäristöministeriö.

Opetushallitus totesi lausunnossaan, että esitetty 6 § sisälsi viittauksen ainoastaan ammattipätevyyslain tunnustamisesta annetun lain (1384/2015) mukaisiin rakentamisen tutkintoihin. Ammattipätevyyslain ulkopuolelle rajautuviin tilanteisiin viitataan mahdollisesti 6 §:n yksityiskohtaisissa perusteluissa mutta ei itse pykälässä. Ammattipätevyyslain soveltamisalaan kuuluvien tilanteiden lisäksi säädöksessä on huomioitava myös ammattipätevyyslain soveltamisalan ulkopuolelle jäävät tilanteet. Toimivalta myös ammattipätevyyslain ulkopuolelle jäävissä tilanteissa tulee määritellä ympäristöministeriölle tai sen valtuuttamalle taholle. Esityksen 6 §:ssä pitää toimivallan ohella määritellä periaatteet, joita päätöksenteossa noudatetaan. Ammattipätevyyslain tunnustaminen perustuu velvollisuuteen tunnustaa toisessa jäsenmaassa hankittu ammattipätevyys. Jos koulutuksen sisällössä on olennaisia eroja, on mahdollista edellyttää korvaavana toimenpiteenä kelpoisuuskoe tai sopeutumisaika. Lausunnonantajan mukaan lisäksi pitää määritellä, millainen menettely on muissa kuin ammattipätevyyslain soveltamisalaan kuuluvissa tilanteissa.

Useat lausunnonantajat katsoivat, että lakiesityksen perusteluissa sekoitettiin kaksi asiaa: tutkinnon tason rinnastaminen suhteessa kotimaisiin tutkintoihin ja tutkintoon sisältyneiden opintosuoritusten vastaavuuden arviointi suhteessa kunkin pätevyysvaatimuksiin. Ulkomaisen tutkinnon tason rinnastamisesta suomalaisiin tutkintoihin on tähän asti vastannut opetushallitus. Hakijoiden opintosuoritusten vastaavuusarviointi on taas tehty ja on jatkossakin tarkoituksenmukaisinta tehdä pätevyyslautakunnissa.

Lausuntokierroksen jälkeen on todettu, että ulkomaisen tutkinnon tason määrittely tapahtuu osana toimielimen pätevyystarkastelua. Ympäristöministeriö tutkii ulkomaisen tutkinnon pätevyystason ja vastaavuuden vain tilanteissa, jotka eivät liity rakentamislaisiin tarkoitettuun pätevyystodistukseen. Esimerkkinä perusteluissa on mainittu puhdas viranhakutilanne.

Siirtymäaikaa koskevat huomiot

Moni lausunnonantaja toi esiin huolen siirtymäajan puutteesta ja siitä, miten toimitaan, jos toimielin ei ole vielä olemassa lain tullessa voimaan. Muutoksen jouhevan ja onnistuneen läpiviennin kannalta katsottiin tärkeäksi, että muutokselle annettaisiin riittävästi aikaa ja resursseja. Useat lausunnonantajat esittivät huolensa uuden lain voimaan tullessa mahdollisesti aiheutuvasta ruuhkasta vapaaehtoisten pätevyyskysymysten hyväksymisessä. Esitettiin toive myös lain voimaantulon porrastamisesta. Rakli ry katsoi, että pätevyyskysymysten myöntäminen on oman aikansa ottavaa toimintaa. Markkinatilanteita, jossa pätevyystoiminta ei pysty vastaamaan kysyntään tietyllä osa-alueella tulee varmasti. Siksi olisi tarpeen, että esitys sisältäisi myös elementtejä, joilla pätevyystoiminnan markkinahäiriöihin pystyttäisiin vastaamaan. Lausunnonantajan mukaan esityksessä ei ole analysoitu sitä, miten pätevyys jakautuvat alueellisesti tai sitä, miten varmistetaan, että vuoden 2024 alussa on riittävästi suunnittelijoita ja työnjohtajia hankkeiden käytössä. Rakli ry esitti lausunnossaan huolensa siitä, loppuisiko esityksen seurauksena hankkeeseen kelpuutetuilta kelpoisuus vuoden 2024 vaihtumisen jälkeen, jos tämä ei suostu maksamaan uudesta lakisääteisestä pätevyys todentamisesta maksuja.

Helsingin kaupungin rakennusvalvonta esitti kysymyksen siitä, koskeeko siirtymäaika myös rakennusvalvontojen toteamia kelpoisuuksia. Rakennusteollisuus RT ry esitti huolensa siitä, ettei lain tarkoittamia toimielimiä olisi lain voimaan tultua vielä toiminnassa, joten mitään esityksiä liittyen pätevyysiin ei voisi tulla. Rakentamislain 75 §:n mukaan henkilö ei saa lain voimaantulua enää toimia suunnittelijana tai työnjohtajana eikä rakentamislaisissa ole siirtymäaikaa. Toisaalta toimielimeksi voisi tulla hyväksytyksi vasta 1.1.2024. Samanaikaisesti tulisi alkaa käsitellä merkittävää määrää hyväksymishakemuksia, joka tulisi aiheuttamaan ruuhkaa, kun kaikki suunnittelijat ja työnjohtajat hakevat lain edellyttämää pätevyyttä. Turun kaupunki kiinnitti huomiota siihen, että vapaaehtoisten pätevyystodistusten lisäksi Suomessa on runsaasti

suunnittelijoita ja työnjohtajia, joilla ei toistaiseksi ole vapaaehtoista pätevyystodistusta mutta joiden pitäisi pystyä osoittamaan pätevyytensä lakiehdotuksen mukaisella todistuksella lain voimaantulosta eli 1.1.2024 alkaen, mikä tulisi huomioida siirtymäsäännöksissä. Suomen Arkkitehtiliitto sekä Rakennustarkastusyhdistys RTY ry muistuttivat lausunnoissaan siitä, että alalla toimivien henkilöiden määrä ja tarvittavien pätevyystodistusten määrä ei välttämättä ole sama, kun osalla alalla toimivista henkilöistä voi olla useita pätevyyskiä yhtä aikaa.

Osa lausunnonantajista kannatti ehdotusta, jonka mukaan vapaaehtoiset pätevyudet voidaan hyväksyä lakiesityksen mukaisiksi pätevyyksiksi enintään viideksi vuodeksi. Suomen Rakennusinsinöörien Liitto RIL ry kiinnitti launnonossaan huomiota siihen, että nykyistä maankäyttö- ja rakennuslakia muutettaessa (41/2014), lakiin sisällytettiin siirtymäsäädös pätevyyksille. Se tarkoittaa mahdollisuutta pätevyuden myöntämisen aikaisemmin ammatissa toimineille esimerkiksi vanhan AA-pätevyuden haltijoille, vaikka lain opintovaatimukset eivät enää täyttyisi. Tämän siirtymäsäädöksen perusteella myönnettyjä pätevyyskiä on vielä runsaasti ja siitä syystä on huolehdittava, etteivät eri asiaa tarkoittavat siirtymäsäädökset aiheuta sekaannuksia rakennusalan pätevyyskien toteamisessa.

Lausuntokierroksen pohjalta siirtymäaika säännöstä on tarkistettu siten, että ympäristöministeriö voi hyväksyä enintään viiden vuoden ajaksi myös viranomaisen toteaman pätevyuden ja että kyseinen ympäristöministeriön päätös ei edellytä esitystä. Pätevyystodistuksen käyttöönotolle tulevasta mahdollisesta siirtymäajasta säädetään rakentamislakiin.

Muut huomiot esitysluonnoksesta

Useissa lausunnonantajien lausunnoissa esitettiin muutoksia rakentamislakiin. Kyseinen lausuntokierros koski kuitenkin ainoastaan lakia rakentamislain mukaisten pätevyyskien toteamisesta, eikä lausuntojen perusteella voida vaikuttaa muuhun lainsäädäntöön.

Rakli ry katsoi, että esityksen taloudellisista vaikutuksista annetaan hyvin positiivinen kuva, ja lähes huomioimatta jäi kaikista olennaisista asioista eli pätevyyskien hyväksynnän uudistamisen vaikutus rakentamismarkkinoiden toimintaan. Rakentamisen vaikutukset kansantalouteen ovat huomattavat ja siksi oleellista taloudellisia vaikutuksia käsittelevässä onkin ehdottomasti nostaa esille analysointi siitä, miten varmistetaan kaikissa tilanteissa riittävän työvoiman saanti hankkeille rakentamisen markkinassa. Asialla on potentiaalisia merkittäviä taloudellisia vaikutuksia sekä hankkeiden viivästymisen, että pätevien asiantuntijoiden työn hinnoittelun kautta. Lausunnonantaja esitti huolensa siitä, että riskinä nykyisessä ehdotuksessa on suunnittelumarkkinan keskittyminen entisestään. Erityisesti tiettyjen teknisen suunnittelun osa-alueiden osalta suunnittelumarkkinat ovat jo nyt erittäin keskittyneet. Rakennusteollisuus RT ry toi esiin huolen pätevyyskien toteamisen kustannusten hinnasta. Esityksessä oli korostettu säästöjä, mutta kustannusten arviointi ei ollut riittävää. Lausunnonantaja on esittänyt, että rakennusvalvonnat voisivat jatkossakin hyväksyä suunnittelijoiden ja työnjohtajien pätevyyskiä, mikäli rakennusvalvonnassa todetaan paikallisen rakentamisen markkinatilanteen tätä vaativan.

Useat lausunnonantajat nostivat esiin sen, että nykyisellä käytännöllä suunnittelijoiden pätevyyskien hyväksyjät eivät aina ole rakennusvalvonnan mukaan tarpeeksi luotettavia, vaan rakennusvalvonnat arvioivat esimerkiksi poikkeuksellisen vaativissa hankkeissa pätevyyskiä omalta osaltaan erikseen. Esitettiin kysymys siitä, miten uusi tapa pätevyystodistusta suunnittelijoita toimisi nykyistä paremmin.

Useissa lausunnoissa nousi esiin, että nykytilanteessa tutkintotodistusten tarkastelua enemmän rakennusvalvontojen työllistämistä suunnittelijoiden ja työnjohtajien kelpoisuuden arviointi eli suunnittelu- tai työnjohtotehtävän vaativuuden arviointi ja sen vertaaminen suunnittelijan ja työnjohtajan kokemukseen ja tosiasiallisiin mahdollisuuksiin selviytyä tehtävästä. Tämä työ tulee jatkossakin säilymään rakennusvalvonnalla. Lisäksi tavanomaisen suunnittelu- ja työnjohtotehtävän kokemusvaatimuksen poistaminen tulee lisäämään rakennusvalvonnassa tehtävän neuvonnan ja ohjauksen määrää merkittävästi. Ammattitaitoiset ja vastuulliset rakennusvalvonnat eivät voi jättää esimerkiksi omakotitalojen ja loma-asuntojen tavanomaisiksi arvioituja suunnittelu- ja työnjohtotehtäviä pelkästään kokemattomien

suunnittelijoiden ja työnjohtajien varaan. Lausunnonantajan mukaan seuraukset rakentamisen laadun heikkenemisestä olisivat liian vaarallisia ja aiheuttaisivat kauaskantoisia ja aivan tarpeettomia kustannuksia yhteiskunnalle jatkossa.

Opetus- ja kulttuuriministeriö toisti hallituksen kaavoitus- ja rakentamislain esitysluonnosta koskevassa lausunnossaan (VN/279/2018) esittämänsä huomion valtuutetun toimielimen toimivallasta. Opetus- ja kulttuuriministeriö katsoi, että koska arkkitehdin tehtävää ei katsota Suomessa ammattipätevyyslain mukaiseksi säännellyksi ammatiksi, ei ole olemassa kyseistä ammattia koskevaa toimivaltaista viranomaista. Näin ollen Suomesta puuttuu tällä hetkellä taho, joka voisi toimia arkkitehtien MRA-sopimuksen mukaisena toimivaltaisena viranomaisena ja myöntää sopimuksen mukaisia todistuksia. Opetus- ja kulttuuriministeriö esitti harkittavaksi, voisiko nyt lausunnolla olevassa lakitekstissä säätää kyseisen viranomaistehtävän valtuutetulle toimielimelle tai ympäristöministeriölle.

Kouvolan kaupunki totesi, että muutoksenhaussa tapauksissa, joissa rakennusvalvontaviranomainen ei hyväksyisi vastuuhenkilöä erityisen vaativaan tai poikkeuksellisen vaativaan tehtävään ja asiasta tulisi siis lakiehdotuksen perusteella rajoitusmerkintä todistusrekisteriin, tulisi arvioida, olisiko vastuuhenkilöllä oltava oikeus hakea oikaisua päätöksestä valtuutetulta toimielimeltä rakennusvalvontaviranomaisen sijaan. Tällöin päätökseen saataisiin valtakunnallisesti yhtenevä tulkinta, mahdollisen kuntakohtaisen eriävän näkökannan sijaan. Mikäli valtuutetun toimielimen oikaisuvaatimuksen käsittelypäätöksestä olisi tarve edelleen valittaa, asianosainen tai rakennusvalvonta voisi valittaa päätöksestä hallintotuomioistuimeen.

Itä-Suomen hallinto-oikeus totesi lausunnossaan, että esitysluonnoksen mukaan ympäristöministeriö voi valtuuttaa hakemuksesta Suomessa rekisteröidyn yrityksen tai yhteisön myöntämään luonnolliselle henkilölle rakentamislainsäädännössä tarkoitettuja todistuksia pätevydestä rakentamisessa. Esitysluonnoksen muutoksenhakua koskevan 14 §:n mukaan muutoksenhausta hallintotuomioistuimeen säädetään oikeudenkäynnistä hallintoasioissa annetussa laissa (808/2019). Oikeudenkäynnistä hallintoasioissa annetun lain 10 §:n mukaan toimivaltainen hallinto-oikeus määräytyy muun ohella hallintopäätöksen tehneen viranomaisen toimialueen, päätoimipaikan tai kiinteistön sijaintipaikan mukaan. Esitysluonnoksessa ei ole säännöksiä pätevyyskiä myöntävän toimielimen toimialueesta tai alueellisesta toimivallasta. Hallinto-oikeus kiinnittää huomiota siihen, että alueellisesti toimivaltaisesta hallinto-oikeudesta ei saa jäädä epäselvyyttä.

Hämeenlinnan hallinto-oikeus totesi lausunnossaan, että esitysluonnoksen mukaan perustoimivalta rakentamislain mukaisten todistusten myöntämiseen on ympäristöministeriöllä, joka voi harkintansa perusteella tietyin edellytyksin hakemuksesta myöntää Suomessa rekisteröidylle yritykselle tai yhteisölle oikeuden myöntää todistuksia. Kun luonnoksen mukaan myös ympäristöministeriö voi myöntää todistuksia, jos siihen on erityinen syy, ilmeisenä tavoitteena ja lopputulemana on, että todistuksista valtaosan tulevat myöntämään edellä tarkoitettujen toimielimien. Esitysluonnoksen mukaan toimielimeksi hakeutuva taho hakee oikeutta myöntää todistuksia tietyille rakentamislainsäädännössä määritellyille pätevyysalalle. Esityksessä ei ole säännöksiä näiden toimielinten alueellisesta toimivallasta todistusten myöntäjänä. Esityksen mukaan (lain 14 §) toimielimen päätökseen saa vaatia oikaisua, ja muutoksenhausta hallintotuomioistuimeen säädetään oikeudenkäynnistä hallintoasioissa annetussa laissa (HOL). Kaikki edellä mainitut seikat ja HOL 10 §:n oikeuspaikkaa koskevat säännökset huomioon ottaen asiassa tulee huolehtia siitä, ettei muutoksenhaussa toimielinten päätöksiin synny epäselvyyksiä siitä, mikä kulloinkin on lainmukainen hallintotuomioistuin käsittelemään asiaa.

Hallinto-oikeuksien huomioiden johdosta lakiesitystä on muutettu siten, että muutoksenhakutuomioistuimena toimii toimielimen kotipaikan hallinto-oikeus.

Rakennusinsinöörit ja -arkkitehdit RIA ry huomautti, että lakimuutosta koskeva menettely kuulemisen suhteen ei ollut hyvän hallintotavan mukainen, koska lausuntoaika oli lyhyt eikä esitysluonnosta ollut aikaisemmin voinut kommentoida. Suomen Kiinteistöliitto ry kiinnitti huomiota siihen, että vastaava käytäntö pätevyyskiä toteuttamisen sujuvoittamisesta voitaisiin ulottaa koskemaan myös rakennustyön valvojaa.

Yleisesti voidaan todeta, että rakentamislainsäädännössä on päätetty todistusmenettelyn käyttöönotosta ja pätevyyskiä sisällöstä. Tässä laissa säädetään ainoastaan menettelystä pätevyystodistusten myöntämisen osalta.

Yhteisöt, joille lausuntopyyntö lähetettiin (lihavoituna vastanneet)

1. Aalto-yliopisto
2. Asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskus ARA
3. Asunto- toimitila- ja rakennuttajaliitto RAKLI
4. **Digi- ja väestötietovirasto DVV**
5. Elinkeinoelämän keskusliitto EK
6. Espoon rakennusvalvontavirasto
7. Finavia Oyj
8. **Helsingin hallinto-oikeus**
9. **Helsingin rakennusvalvontavirasto**
10. **Hämeenlinnan hallinto-oikeus**
11. **Itä-Suomen hallinto-oikeus**
12. Joensuun rakennusvalvontavirasto
13. Jyväskylän rakennusvalvonta
14. **Suomen kiinteistöliitto ry**
15. Kuopion rakennusvalvontavirasto
16. Lahden rakennusvalvonta
17. Lainsäädännön arviointineuvosto
18. Lappeenrannan rakennusvalvontavirasto
19. Lappeenrannan teknillinen yliopisto LUT
20. **LVI-Tekniset Urakoitsijat LVI-TU ry**
21. Metropolia Ammattikorkeakoulu Oy
22. **Oikeusministeriö**
23. **Opetus- ja kulttuuriministeriö**
24. **Opetushallitus**
25. Oulun rakennusvalvontavirasto
26. **Oulun yliopisto**
27. Pohjois-Suomen hallinto-oikeus
28. **Rakennus-, LVI- ja kiinteistöalan henkilöpatenteet FISE Oy**

29. **Rakennusinsinöörit ja -arkkitehdit RIA ry**
30. Rakennusmestarit ja-insinöörit AMK RKL
31. **Rakennustarkastusyhdistys RTY ry**
32. **Rakennusteollisuus RT ry**
33. Rakennustietosäätiö RTS
34. Rakentamisen Laatu RALA ry
35. Rovaniemen rakennusvalvontavirasto
36. Saamelaiskäräjät
37. Senaatti
38. **Suomen Arkkitehtiliitto SAFA**
39. **Suomen Kuntaliitto ry**
40. **Suomen Omakotiliitto ry**
41. **Suomen Rakennusinsinöörien Liitto RIL ry**
42. Suunnittelu- ja konsultointiyritykset SKOL
43. **Suomen Ympäristökeskus SYKE**
44. Sähkö- ja teleurakoitsijaliitto STUL ry
45. Tampereen kaupunkiseudun kuntayhtymä
46. Tampereen rakennusvalvontavirasto
47. Tampereen yliopisto
48. Teräsrakenneyhdistys ry
49. Tilastokeskus
50. **Turun hallinto-oikeus**
51. Turun rakennusvalvontavirasto
52. Turun yliopisto
53. **Turvallisuus- ja kemikaalivirasto Tukes**
54. **Työ- ja elinkeinoministeriö**
55. Vaasan hallinto-oikeus
56. Vantaan rakennusvalvontavirasto

Muut lausunnonantajat:

1. Rakli ry
2. Paraisten kaupunki/ Rakennusvalvonta
3. Valtioneuvoston kanslia
4. L Arkkitehdit Oy
5. Turun kaupunki Kaupunkiympäristötoimiala
6. Arkkitehtitoimistojen Liitto ATL ry
7. Henkilö- ja yritysarviointi SETI Oy
8. Kouvolan kaupunki
9. Kohtuuhintaisten vuokra- ja asumisoikeustalojen omistajat - KOVA ry
10. yksityishenkilö